

zar kitâbeleri içinde en mükemmeli, Fâtih Camii hazîresinde Sâmî Efendi'nin kızı Saadet Hanım için yazdığı ve hocasına hürmetinden dolayı imzasız olarak bıraktığı 1320 (1902) tarihli celî sülûs kitâbedir.

Kanaatlerinde ısrarcı bir kişiliğe sahip bulunan Hacı Nazif Bey'in Taksim Gümüşsuyu'ndaki ahşap evi yakın zamanlara kadar durmaktaydı. Kalbinden mustarip olan Nazif Bey bir kriz neticesinde 29 Rebiülevvel 1331'de (8 Mart 1913) vefat etti. Yahyâ Efendi Dergâhı hazîresindeki kabrinin kitâbesi olmadığı gibi yeri de şimdi belli değildir. Deve derisinden Karagöz tasviri yapmakta da mahir olan Mehmed Nazif Bey gençliğinde pehlivanlığa merak sarıp güreşe çıkmıştır. Yazı yazarken elindeki metaneti muhafaza için zaman zaman baltayla odun kırdığı da bilinir.

Mehmed Nazif Bey'i onunla aynı yıllarda yaşayan Kadırgalı Mustafa Nazif Efendi ile karıştırmamalıdır. Bu zat hifza çalışanlar arasında yaygın, ancak hat bakımından orta seviyede bulunan âyet-berkenar (sayfa tutar) matbu mushafıyla tanınır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 232-235; M. Uğur Derman, *Hattat Nazif Bey*, İstanbul 1963; a.mlf., *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 29; a.mlf., *Osmanlı Hat Sanatı*, Berlin 2001, s. 152-155; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 242-244; Yazır, *Kalem Güzeli*, III, 308; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 219-220, 223, 225; Şerif Abdülkadirzâde Hüseyin Hâşim, "Zamanımızdaki Hattâtine Dâir", *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi*, İstanbul 1 Haziran 1327, s. 42; Ahmed Süreyya [Saltuk], "Üstâd-ı Ekrem Hattat Nazif Bey", *SR*, XI/244 (1331), s. 159-161.

M. UĞUR DERMAN

reisi, müneccimbaşı Hacı Osman Kâmil Efendi'dir. Annesi Şerife Hatice Hanım Medine'de hamile kaldığı için kendisine Mehmed Nûri Medenî isminin verildiği belirtilir. Dedesi 1813-1847 yıllarında huzur derslerine muhatap olarak katılan Tarsus ülemâsından müderris Hacı Mehmed Râşid Efendi dolayısıyla da Tarsûsî-zâde olarak anılır.

İlk öğrenimine 1868'de Şeyh Ebülvefâ mahallesinde Âtîf Efendi Kütüphanesi civarındaki mektepte başladı. Ardından babasından ders okudu. Sarf, nahiv, aruz, ferâiz, hesap ve fıkıh gibi ilimleri tahsil etti, ilm-i ferâizden icâzet aldı. Mantıkî Ahmed Sıtkı Efendi'den ilm-i âdâb, mantık ve vaz' dersleri okudu. Daha sonraları memuriyet hayatına devam ederken çeşitli hocalardan ders almayı sürdürdü. Kasım 1883'ten itibaren Fâtih Camii dersiâmılarından Şehrî Hâfız Ahmed Şâkir Efendi'nin derslerine katıldı ve Ocak 1891'de ondan icâzet aldı. Diğer hocaları arasında Priştineli İlyas Efendi ile Fâtih Camii dersiâmılarından Priştineli İbrâhim Efendi de bulunuyordu. Mekteb-i Nüvâb'a giren Mehmed Nûri Efendi Haziran 1881'de imtihanla üçüncü sınıf niyâbet şehâdetnâmesi aldı.

İlk müderrislik görevine 21 Ağustos 1877'de ibtidâ-i hâric ruusunu temin ederek 100 kuruş maaşla başladı. 1 Ocak 1883'te Rumeli kazaskerliği vekâyi'-i şer'iyye kâtip muavinliğine, ardından veznedarlığa getirildi. Şubat 1886'da mahfel-i şer'iyyât muavinliğine nakledildi. Ağustos 1887'de kassâm-ı askerî muavini oldu. Tayin edildiği İstanbul müderrisliğinde Temmuz 1887'de ibtidâ-i dâhile, Şubat 1889'da hareket-i dâhile, Mart 1890'da ibtidâ-i altmışıya terfi etti ve 3 Mayıs

1891'de mahreç pâyesini aldı. Daha sonra Haremeyn (1895) ve İstanbul (1899) pâyelerine de ulaştı.

Nisan 1898'de Evkâf-ı Hümâyün müsteşarlığı muavinliğine getirilen Mehmed Nûri Efendi 29 Nisan 1903'te Edirne merkez niyâbetine kadı olarak tayin edildi. Mayıs 1905'te Evkâf-ı Hümâyün müsteşarı oldu. 20 Eylül 1906 - 30 Haziran 1907 tarihleri arasında Emlâ-i Eytâm Dairesi müdürlüğü yaptı. Eylül 1909'da kassâm-ı umûmîliğe ve Ocak 1910'da Evkaf Mahkemesi kadılığına getirildi, Aralık 1910'a kadar bu görevi yürüttü. Mart 1912'de Mısır kadılığına tayin edilince Kahire'ye gitti. Ağustos 1915'e kadar sürdürdüğü bu görevi sırasında aldığı, yıllık 1735 Mısır lirası olan maaşı Mısır hükümetince ödendi. Ardından Adana kadılığına nakledildiyse de bir ay sonra istifasını verdi. Kendisine Mısır'da ikamet etmesi için Mısır hükümeti tarafından yapılan teklifleri kabul etmeyerek İstanbul'a döndü. 9 Mayıs 1920'de Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı ve fiilen kazaskerliğe tayin edildi. Sevr Antlaşması'nın müzakereleri yürütüldüğü sırada durumu görüşmek üzere 28 Temmuz 1920'de toplanan II. Şûrâ-yı Saltanat'a katılan kırk altı kişinin içinde bulundu. Bu şûrâya katılanlar Ankara hükümeti tarafından vatan haini ilân edildi.

27 Eylül 1920'de Damad Ferid Paşa'nın beşinci kabinesinden istifa eden Mustafa Sabri Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa Mehmed Nûri Efendi getirildi. Damad Ferid Paşa hükümetinin istifasıyla 21 Ekim'de kurulan Ahmed Tevfik Paşa'nın dördüncü kabinesinde de yerini korudu. Bu kabinede bir süre Evkâf-ı Hümâyün nazırlığına vekâlet etti. 4 Kasım

MEHMED NAZMÎ EFENDİ

(bk. NAZMÎ EFENDİ, Mehmed).

MEHMED NECİB, Suyolcu-zâde

(bk. SUYOLCUZÂDE MEHMED NECİB).

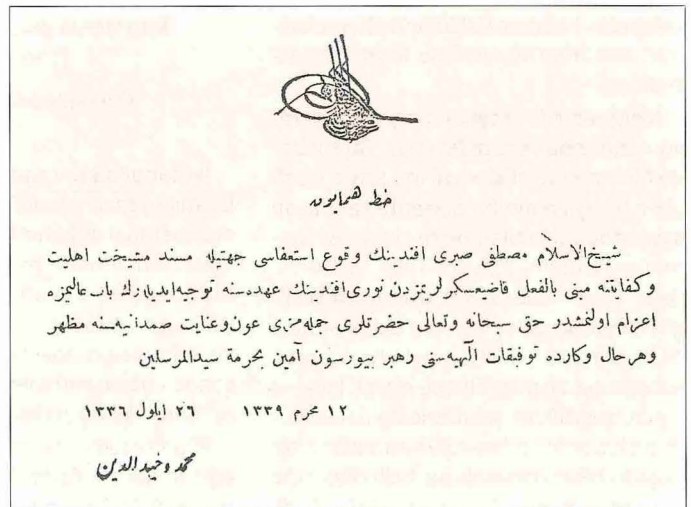
MEHMED NÜRİ EFENDİ

(1859-1927)

Osmanlı Devleti'nin son şeyhülislâmı.

28 Rebiülâhîr 1276'da (24 Kasım 1859) İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası Rumeli kazaskerliği pâyeli, Tedkîkât-ı Şer'iyye ve İntihâb-i Hükâmî-ş-şer' meclisleri

Mehmed Nûri Efendi'nin şeyhülislâmlığa tayiniyle ilgili VI. Mehmed imzalı hatt-ı hümâyün (Ceride-i İlmîyye, VI/63, s. 1997)

1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından saltanatın ilgasıyla birlikte Ahmed Tevfik Paşa kabinesiyle beraber şeyhülislâmlık da ortadan kalktı. Şeyhülislâmlık süresi yirmi günü Damad Ferid Paşa kabinesinde olmak üzere toplam iki yıl bir ay sekiz gündür.

Mehmed Nürî Efendi'nin aslında Millî Mücadele lehinde olduğu ve buna yönelik kararları desteklediği, bu sebeple Londra Konferansı'na İstanbul hükümeti adına katılarak Ankara hükümeti lehine görüşmelerden çekilen Ahmed Tevfik Paşa'nın kabinede yaptığı değişiklik esnasında makamını koruduğu belirtilir. 150'likler listesine dahil edilmemişinde bu tavrının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ancak meşihatı sırasında Anadolu'daki hareketin ileri gelenlerini âsi kabul ettiğinden Millî Mücadele'ye muhalif sayılmıştır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Mehmed Nürî Efendi'nin kendisine emeklilik maaşı bağlanması için yaptığı müracaat Vekiller Heyeti'nin 18 Ocak 1925 tarihli toplantısında görüşülmüş, Damad Ferid Paşa kabinesinde bulunmuş olanlar hakkında "cevâz-ı istihdam kararı verilmemesine" dair daha önce alınmış olan karar gerekçe gösterilerek ona maaş bağlanmamıştır. Ölümünden sonra Diyanet İşleri reisinin imzasıyla İstanbul Müftülüğü'ne gönderilen 14 Kasım 1927 tarihli bir yazıda, durumları incelenmek suretiyle Mehmed Nürî Efendi'nin muhtaç durumda olan çocuklarına maaş verilmesi istenmekle beraber yine benzer gerekçelerle bundan da bir netice çıkmadığı, bütün başvurularına rağmen kızına da maaş bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Mehmed Nürî Efendi hayatının son yıllarını Üsküdar'daki yalısında ilgisizlik ve yalnızlık içinde geçirdi ve 30 Temmuz 1927'de vefat etti. Kabrinin Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda olduğu kaydedilmektedir.

Mehmed Nürî Efendi'nin şeyhülislâmlığı esnasında verdiği fetvalar, Tarsûsüzâde Mehmed Nürî Medenî imzasıyla *Cerîde-i İlmîyye*'nin bu döneme rastlayan sayılarında yayımlanmıştır (VI/64-68, Rebîülevvel 1339 – Zilhicce 1339; VII/69-79, Safer 1340 – Safer 1341). Onun seferle ilgili hükümlere dair kaleme aldığı *Salât-ı Müsâfir* adlı bir risâlesiyle bir kısmını Arapça, bir kısmını Türkçe olarak kaleme aldığı, şehitlik ve şehitlerle ilgili nakillerden oluşan *Ahkâm-ı Şühedâ* isimli bir başka risâlesinin olduğu belirtilir. Yine ilm-i arûza ilgili *Ta'ÿîr-i Endelûsî* adlı

Arapça bir eseri ve ilm-i ferâizden bahseden *Tehzîb-i Kavâidi'l-münâseha* isimli Türkçe bir eserinden de bahsedilmektedir (Albayrak, IV-V, 30). Ancak yayımlanmamış olan bu eserlerin isimlerine kütüphane kataloglarında da tesadüf edilmemektedir. Mehmed Nürî Efendi'nin hilâfetle ilgili bir muhtırası olduğu bilinmektedir (Yurdakul, IV/6 [1991], s. 235-248).

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, *Sicill-i Ahvâl Dosyaları*, nr. 768; *Sicill-i Osmânî*, IV, 866; *İlmîyye Salnâmesi* (İstanbul 1334), (nşr. Seyid Ali Kahraman v.dğr.) İstanbul 1998, s. 530-532; Danişmend, *Kronoloji*, V, 164; Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri*, İstanbul 1951, I, 127; II-III, 346; Behcetî, *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, s. 77; M. Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul 1979, s. 83; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1981, IV-V, 29-31; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul 1986, s. 19-20; *Cerîde-i İlmîyye*, VI/64-68, İstanbul Rebîülevvel 1339 – Zilhicce 1339; VII/69-79 (Safer 1340 – Safer 1341); İlhami Yurdakul, "Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Beyefendi ile Şeyhülislam Medenî Mehmed Nuri Efendi'nin Hilâfet Hakkında Muhtıraları", *Divan*, IV/6, İstanbul 1991, s. 235-248.

TAHSİN ÖZCAN

- ☐ **MEHMED PAŞA, Baltacı** ☐
(bk. BALTACI MEHMED PAŞA). ☐
- ☐ **MEHMED PAŞA, Bıyıklı** ☐
(bk. BİYIKLI MEHMED PAŞA). ☐
- ☐ **MEHMED PAŞA, Cerrah** ☐
(bk. CERRAH MEHMED PAŞA). ☐
- ☐ **MEHMED PAŞA, Damad** ☐
(ö. 1030/1621) ☐
Osmanlı vezirîâzâmı. ☐

İstanbul'da Karagümrük'te öküz nalbantlığı yapan ve vakfiyesine göre adı Ali olan ustanın oğludur (babasının ismi Osmanlı tarihlerinde genellikle Kara Hasan olarak geçer, bu adı Atâf Kara Hüseyin şeklinde kaydeder, s. 615). "Kara" lakabı ve daha çok muhaliflerinin yakıştıması sonucu babasının mesleğinden hareketle "Öküz" lakabıyla da anılır.

975'te (1567) Harem'e girerek burada eğitim gördü. Ardından çeşitli görevler üstlendi. İçkiler kethüdâlığı ve silâhdar-

lık yaptı (1015/1606). I. Ahmed döneminde kendisine vezirlik verildi ve Yemenli Hasan Paşa'nın yerine Mısır beylerbeyi oldu (3 Zilhicce 1015 / 1 Nisan 1607). Bu görevi sırasında ihtilâf halinde bulunan askerî gruplara karşı etkili tedbirler aldı; olaylara karışanları cezalandırdı, halktan çeşitli adlar altında toplanan vergileri kaldırdı. Bu faaliyetleriyle devrin kaynaklarında ikinci Mısır fâtihi olarak adlandırıldı. Dört buçuk yıl "istiklâl üzere" sürdürdüğü Mısır beylerbeyliği döneminde (*Târîh-i Âli Osmân*, s. 43) önemli imar faaliyetlerinde bulundu (Safî Mustafa, II, vr. 119^a-139^a).

Mısır'daki hizmetleri padişah tarafından takdir edilerek İstanbul'a çağrıldı (Receb 1020 / Eylül 1611). Bu arada padişahın kızı Gevherhan Sultan'a namzetliği duyuruldu. İstanbul'da ikameti için Atmeydanı'ndaki İbrâhim Paşa Sarayı tahsis edildi. Kara yoluyla İstanbul'a gelirken Kayserili Halil Paşa'nın yerine kaptanı deryâ olduğuna dair ferman kendisine ulaştı (Şâban 1020 / Ekim 1611). İstanbul'a girişinde törenle karşılandı. Nikâh merasimi esnasında büyük şenlikler yapıldı (Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, s. 480-482). Divana ikinci vezir olarak katılan Mehmed Paşa, İstanbul'da bulunduğu sırada İran elçisi Sarı Han'ın Nasuh Paşa ile birlikte İstanbul'a gelmesi dolayısıyla yapılan törenlere 900 kişilik kuvvetiyle katıldı (1 Şâban 1021 / 27 Eylül 1612). Nasuh Paşa ile Sultan Ahmed'in diğer kızı Ayşe Sultan'ın nikâh törenleri sırasında (20 Şâban 1021 / 16 Ekim 1612) sadrazamın sağdıçlığını yaptı ve padişahın beş ay ikamet etmek üzere Edirne'ye gidişinde İstanbul muhafazalığında bulundu. Padişahın İstanbul'a dönmesinden sonra Malta ve Floransa gemilerinin sahillere tecavüzü ve Silifke yakınlarındaki Ağa Limanı'na saldırıları üzerine donanmayla denize açıldı. Kıbrıs, Trablusşam, Sayda ve Beyrut civarlarında Osmanlı sahillerinin güvenliğini sağladığı gibi Şam beylerbeyi ile irtibatı kesen, göndermesi gereken hazineyi zamanında ve tam olarak İstanbul'a sevk etmeyip isyan eden Ma'noğlu Fahredin ile temas kurarak onun itaatini temin etti, ardından İstanbul'a döndü (*Mehmed b. Mehmed er-Rûmî [Edirneli]nin Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ı*, s. 685).

Mehmed Paşa'nın kaptanlık görevi, muhtemelen İstanbul'a dönüş sırasında donanmadan ayrılan on kadırganın Sisam yakınlarında Floransa gemilerine mağlûp olması sebebiyle alınıp selefi Halil Paşa'